

ZPRÁVY / CHRONICLE

XVII. Celosvětová orálně historická konference v Buenos Aires: Výzvy orální historie v 21. století: rozmanitost, nerovnost a konstrukce identity /XVIIth International Oral History Conference in Buenos Aires: The Challenges of oral history in the 21th century: diversity, inequality and identity construction

Michal Louč

V argentinském hlavním městě Buenos Aires proběhla ve dnech 3.–7. září 2012 v pořadí 17. konference Mezinárodní asociace orální historie (International Oral History Association – IOHA). Po minulé konferenci, uspořádané roku 2010 v Praze, se tak největší mezinárodní setkání orálních historiků opět přesunulo do Latinské Ameriky. V tomto regionu má orální historie obecně velmi silné postavení, což bylo patrné i v samotné Argentině, ve které existuje řada projektů v oblasti sociálních věd či politik historie, zaměřených na diktaturu vojenské junty, účastníky války o Falklandy/Malvíny či příslušníky marginalizovaných skupin.

Na uspořádání konference se podílely IOHA a argentinská Asociación de Historia Oral de la República Argentina (AHORA), přičemž AHORA se zhostila samotné organizačních příprav a vlastního zajištění konference. Letošní ročník, s podtitulem „Orální historie a výzvy 21. století: pestrost, nerovnost a konstrukce identity“, hostil na 500 účastníků z celého světa. Konferenční příspěvky byly rozčleněny do 14 tematických sekcí, zahrnujících okruhy jako je teorie a etika orální historie, její využití v muzejní, pedagogické a komunitní praxi, popřípadě specifické výzkumné okruhy, jakými jsou ekonomie, ekologie, gender, totalitní režimy či problematika migrace.

MEMO 2012/1

Na tomto místě je nutné poznamenat, že mírně chaotická organizace konference poněkud snižovala její přínos, jakožto místa setkávání a sdílení nových poznatku. Na konferenci přijel, oproti dřívějším ročníkům, menší počet účastníků prezentujících anglicky a naopak španělské příspěvky byly ve výrazné převaze. Příspěvky v obou jazycích ovšem byly na jednotlivých panelech promíchány a španělsky nehovořící účastníci tak museli obětovat vzácný konferenční čas na poslech referátů, kterým téměř nerozuměli (alespoň částečně to vyvažovali ti, kteří si anglicky připravili své doprovodné powerpointové prezentace). Přes tuto nesnáz se pokusím představit alespoň některé ze zajímavých příspěvků a rovněž neopomenou české zástupce na konferenci.

Česká účast na konferenci

Českou orální historii v Buenos Aires reprezentovalo sedm účastníků; aktivně vystoupila pětice akademických pracovníků – Miroslav Vaněk, Pavel Mücke a Hana Bortlová z Centra orální historie AV ČR (COH), Pavel Urbášek z Univerzity Palackého v Olomouci a Naděžda Morávková ze Střediska orální historie (SOHI) při Západočeské univerzitě v Plzni a dále dva doktorandi – Gabriela Havlůjová z Univerzity Karlovy a Michal Louč z Univerzity Pardubice.

Mezi příspěvky převažovala prezentace výstupů, od roku 2011 běžícího, projektu Centra orální historie „Česká společnost v období tzv. normalizace a transformace: životopisná vyprávění“, jehož součástí je výzkum zatím opomíjených skupin obyvatel, především představitelů vyššího hospodářského managementu, pracujících v oblasti služeb, v agrárním sektoru a příslušníků tzv. silových složek státu (vojáci, bezpečnost a policie, hasiči).¹⁵⁸ Hospodářskému managementu se věnovalo vystoupení Miroslava Vaňka s názvem „The Real Winners of the Velvet Revolution? Research of Economic Management in Czechoslovakia in the Period of the So Called Normalization and Transformation“. Přednášející se zaměřil na tři hlavní problémy. Jakým způsobem se ekonomičtí odborníci stávali součástí nomenklatury? Jaký byl poměr těch, kteří se

---

¹⁵⁸ Česká společnost v období tzv. normalizace a transformace: životopisná vyprávění: GA ČR 410/11/1352, přidělené finance 8 998 tis. Kč, období 2011-2015. Centrum orální historie ÚSD AV ČR [online]. 2011 [cit. 2012-09-28]. Dostupné z: <http://www.coh.usd.cas.cz/cs/grantoveprojekty>

MEMO 2012/1

prosadili díky své stranické příslušnosti a těch, kteří byli skutečnými odborníky? Posledním okruhem bylo, jaké faktory přispěly k tomu, že si nemalá část ekonomické elity zachovala svůj vliv na společnost i po roce 1989?

Příspěvek Hany Bortlové „Biographic Narratives of Czech / Czechoslovak Firefighters. (A Case Study Report“) přinesl zajímavý pohled do životů československých hasičů. Autorka upozornila na nezáměr badatelů o historii profesionálních hasičů, který je v kontrastu s hasiči dobrovolnými, kteří mapování své historie věnují dlouhodobě značné úsilí. Dále též popsala zajímavý jev v podobě dramatického nárůstu prestiže povolání profesionálních hasičů po roce 1989. Jako možné důvody této změny uvedla, že práce hasičů nebyla do roku 1989 nijak výrazně oceňována (jako hrdinové byli prezentováni spíše pohraničníci a jiné silové složky) a o jejich zásazích se v médiích, vinou rozšířené cenzury negativních zpráv, prakticky neinformovalo.

Pavel Mücke prezentoval příspěvek „Cold War Heritage Transformed...?! The Image of West in Memory of Czech/Czechoslovak Society from 1970s till late 1990s“, zkoumající faktory ovlivňující obraz Západu u obyvatel socialistického Československa a jeho proměnu, ke které došlo po pádu socialistické diktatury. Čtveřici příspěvků, shrnujících poznatky z výše uvedeného projektu COH, uzavřel Pavel Urbášek s textem „Military service in Czechoslovakia (1969–1989)“.

Naděžda Morávková se ve svém referátu „Ethical aspects of using oral history methods in teaching history“ zaměřila na problémy spojené s využitím orální historie ve výuce. Jako důležitý klad využití pamětníků ve výuce uvedla jeho sociální rozměr, zejména rozvíjení schopnosti vést mezigenerační dialog. Neopomněla přitom přínos pro samotné pamětníky, kteří mnohdy žijí v sociální izolaci a jejich ochota sdílet své životní zkušenosti je využívána i v tzv. reminiscenční terapii. Zmínila ovšem i konfliktní stránky využití orální-historie na školách, například společná vystoupení pamětníků prezentujících zcela odlišné pohledy na minulost či konfrontaci odlišných interpretací minulosti, které si studenti osvojují ve svých rodinách. Uvedené problémy vyvolaly živou diskusi, protože i argentinské školství hledá způsoby jak nejlépe vyučovat o vlastní minulosti, která společnost dodnes rozděluje.

Gabriela Havlůjová se dlouhodobě věnuje výzkumu mezi různými generacemi pamětníků z Lidic. Její příspěvek „Lidice as a Place of Memories – Lidice

MEMO 2012/1

Memento“ popsal mezinárodní ohlas, který vyhlazení obce vyvolalo (zejména v zemích Latinské Ameriky, kde dokonce dívky dostávaly jméno Lidice) a následné propagandistické využívání osudu obce socialistickou diktaturou, které vedlo až k celé dekádě nezájmu o Lidice po jejím zániku. Autorka rovněž věnovala pozornost specifikám života v nových Lidicích, budovaných jako prototyp socialistické obce (společenskou funkci kostela například nahradilo kulturní středisko), která byla běžně prezentována zahraničním delegacím. Autorka ovšem citlivě podává i stinné stránky poválečné obnovy, například nevraživost, kterou vyvolalo vystavění nových domů i těm lidickým občanům, kteří před válkou žádné nevlastnili.

Konečně můj vlastní příspěvek „The Czechoslovak political trials in the 1950s – The second generational trauma in the story of the political prisoner’s son“ vyprávěl příběh mého narátora Antonína Městeckého, jeho otce byl odsouzen na doživotí během jednoho z následných procesů se skupinou Milady Horákové a spol. Mému narátorovi bylo v té době pouhých pět let a musel proto vyvinout značné úsilí, aby celou událost přetvořil ve strukturovaný, smysluplný a zejména pravdivý příběh.

Vystoupení na konferenci, v místě tak vzdáleném od domova, se mnozí čeští účastníci rozhodli spojit s dalšími aktivitami. Pracovníci Centra orální historie si, pro studenty semestrálního kurzu „Aproximaciones a la lengua, la cultura y la historia checa“ pořádaného Filosofickou fakultou Univerzity Buenos Aires, připravily několikahodinový přednáškový blok. Ten se dotýkal tří základních témat – problematiky českých soudobých dějin a možností jejich výzkumů s využitím orální historie, obrazu cizinců v české společnosti a česko-argentinských vztahů. Miroslav Vaněk a Pavel Mücke o několik dní později aktivně vystoupili na historickém workshopu pořádaném Colegiem Richard Anderson v Montevideu. Hana Bortlová a Gabriela Havlůjová navíc na argentinské půdě realizovaly dva různé výzkumy mezi českou krajanskou komunitou v Argentině a Paraguay. Jak vidno, čeští historici a historičky v Latinské Americe rozhodně nezháleli.

Co dalšího zaujalo

Bohužel vzhledem k výše popsaným organizačním nedostatkům bylo možné poslechnout si pouze menší část příspěvků prezentovaných v angličtině. Rád bych se stručně zastavil alespoň u některých z nich.

MEMO 2012/1

Německý historik Alexander von Plato ve svém příspěvku „Opposition Members between Personal Experience and History Politics“ představil mezinárodní projekt Výzkumného ústavu východní Evropy na brémské univerzitě „Das andere Osteuropa – die 1960er bis 1980er Jahre. Dissens in Politik und Gesellschaft, Alternativen in der Kultur. Beiträge zu einer vergleichenden Zeitgeschichte“, zaměřený na protirežimní opozici v NDR, Polsku a Československu. Na projektu se podílí rovněž Akademie věd ČR. V této souvislosti mne zaujal rovněž příspěvek portugalského historika Miguela Cardiny, který se věnuje výzkumu portugalského maoismu a na konferenci vystoupil s příspěvkem „Torture, imprisonment, silence. Radical opposition and political repression during the Portuguese dictatorship“. Cardina zkoumá, na základě rozhovorů s vězňenými příslušníky protirežimní opozice z řad moistů a komunistů, jejich vyrovnávání s výsledky (často byly spojeny s mučením), při kterých byli mnozí donuceni vypovídat. Autor se tématu věnuje nejen z hlediska procesu vzpomínání na traumatickou zkušenost, nýbrž i z hlediska politiky paměti. Případně „selhání“ některého z představitelů opozice, v rozhovoru obvykle vyjádřené mlčením, je totiž v současnosti využíváno ve vzájemném soupeření portugalských maoistů a komunistů (zde autor explicitně zmínil význam míry přístupnosti archivních materiálů, která se v různých posttotalitních státech značně liší).

Německá historička Almut Leh v příspěvku „That was normal to us. How German children experienced the World War II and how this influenced their further life“ představila svůj výzkum využívajících rozhovorů s německými válečnými dětmi, inspirovaný knihou Sabine Bode „Die vergessene Generation: Die Kriegskinder brechen ihr Schweigen“, která toto téma otevřela. Leh téma zkoumala především z hlediska sebe prezentace narátorů, kultury vzpomínání a politik paměti. Například poukázala na problematičnost vzpomínání lidí, kteří nemohli být považováni za viníky války, ovšem jakožto Němcům jim byla dlouhodobě upírána role obětí. V posledních letech bylo toto tabu prolomeno, je intenzivně zkoumáno a vznikly i iniciativy na terapeutickou pomoc lidem, kteří traumatické zážitky z dětství museli potlačit a nyní se projevují na jejich psychickém stavu s o to větší silou. Zde vidím velký kontrast se situací bývalých politických vězňů z doby socialistické diktatury v ČR a jejich potomků, kterým se podobné systematické psychologické pomoci nedostalo.

MEMO 2012/1

Tento blok bych rád uzavřel zajímavým příspěvkem kanadského historika Alexandra Freunda „Working Toward Trust and Structural Healing: Oral History as Participatory Action Research“. Freund klade ve své práci s pamětníky velký důraz na principy sdílené autority (*shared authority*), které jsou stále hojně diskutovány v rámci orálně-historické komunity.¹⁵⁹ Věnoval proto nemalý prostor úzké spolupráci s narátory (a jejich komunitou) během všech fází přípravy, realizace výzkumu, analýzy získaných dat i prezentace jeho výsledků – takový přístup přitom nazývá *Participatory Action Research* (PAR). Sám Freund přitom uvedl zajímavý poznatek, že vhodnost patřičného zapojení narátorů je v kanadské vědecké komunitě na teoretické úrovni dobře známa, ale v praxi je taková spolupráce obvykle velmi omezená. Dle jeho názoru je to způsobeno obecně větší náročností takových projektů, spojených se vzájemným „vyjednáváním“ a hledáním kompromisů. Přesto je přesvědčen o jejich nemalém přínosu pro všechny zúčastněné, což může být velkou inspirací i pro projekty realizované v České republice.

Závěr

Závěr konference proběhl v kulturním centru Usina del Arte. S účastníky se za organizátory rozloučili Pablo Pozzi, Liliana Barela a zástupkyně vedení města Buenos Aires. Poté si účastníky poslechli koncert místní filharmonie spojený s prezentací tanga. V závěru konference rovněž proběhlo valné shromáždění IOHA, spojená s volbou prezidenta na další funkční období. Miroslav Vaněk poté předal svou funkci prezidenta IOHA své mexické nástupkyni a v následujících dvou letech bude vykonávat funkci IOHA Past President. Dalším úspěchem českých zástupců na konferenci je, že Pavel Mücke byl valném shromáždění zvolen za člena výkonného výboru IOHA a jejím regionálním zástupcem pro Evropu.¹⁶⁰ Navzdory určitým negativům, zmíněným v úvodu, lze konferenci hodnotit jako velmi úspěšnou.

---

¹⁵⁹ Iniciátorem těchto debat byla kniha Michaela Frische *A Shared Authority: Essays on the Craft and Meaning of Oral and Public History* z roku 1990. Termín byl diskutován například v roce 2003 na stránkách časopisu *The Oral History Review*.

¹⁶⁰ Účast COH na XVII. Mezinárodní konferenci orální historie v Buenos Aires. Centrum orální historie ÚSD AV ČR [online]. 2012, 19. 9. 2012 [cit. 2012-09-28]. Dostupné z: <http://www.coh.usd.cas.cz/cs/>